

Research Article

DOI: 10.22124/jol.2023.23738.2365

University of Guilan

Iranian association of penal law

Criminal law Research
A Biannual Journal
Vol . 15, No.1, Spring & Summer 2024(Serial 29)

Reflections of Main Doctrines Regarding the Right to Punish in Criminal Policy Models

1. Hessam Shariatinia,

PhD Student in Criminal Law and Criminology, Faculty of Literature and Human Sciences, University of Guilan, Rasht, Iran. (Corresponding Author: hessamshariatinia@gmail.com)

2. Hossein Aghababaei

Associate Professor of Jurisprudence and Criminal Law

Faculty of Literature and Human Sciences,, University of Guilan, , Rasht,, Iran.

Submit Date:2023/01/31

Accept Date:2023/09/08

Abstract:

The definition and ambit of criminal policy has been evolved since its birth and it is today regarded as knowledge and art of recognition and implementing several measures and backward or forward responses invented to tackling criminal phenomenon, defending society and citizens and safeguarding individual rights and liberties by state and/or community. By different sorting out of its dual elements -criminal phenomenon and body of society-, variable relations and state-based or community-based models evolve. State-based models could belong to authoritarian or totalitarian states as well as to liberal states. On the other hand, the longlasting and fundamental problematic of criminal jurisprudence as to source of the right to punish has been enfronted with within two major categories of doctrines -positivist doctrines and natural law doctrines. This research, using descriptive-analytical method, has been to a find the interrelation of these doctrines and the so-called models and has found out that state-based models, authoritarian and totalitarina models are mostly compatible with natural law doctrines, while liberal state models are more conformed with positivist doctrines.

Key Words: *Legal Positivism; Right to Punish; Natural Law; Source of Right to Punish; Social Contract; Models of Criminal Policy; Political Legitimacy of Punishment.*

1. Introduction

Criminal policy is one of new disciplines of criminal sciences within which several researches have been recently done in Iran. Among preliminary and fundamental subjects of criminal policy is its structure and determination of its four elements -i.e., offense, deviance, state and community- which according to the political and legal system, take different arrangements and create different models of criminal policy. These arrangements are known as models of criminal policy. The four models of criminal policy -authoritarian state model, totalitarian state model, liberal state-community model and community-based model- are result of certain political systems which are predominant in a country. Among them only the first three models are state-based models in which the state plays a role. Each of these models are comprised of the patterns constituted by diverse combinations of elements of criminal policy and are the result of focus of each of these models on one or more of the so-called elements. On the other hand, there has long been a problematic in criminal jurisprudence concerning nature of state punishment, cause of exclusive allocation of right of punishing to the state and source of the so-called right. This problematic and discussions around it, -though not as voluminous and rich as discussions around functions and justifications of punishment- are among fundamental subjects in which the political philosophy and criminal jurisprudence confront and join. This fundamental subject, mainly contains two major categories of doctrines, first of which, following the tradition of natural law school, includes a belief upon which source of the right to punish is an ultra-legal reality such as human nature or God's command, while the second one, adhering to criteria of legal positivism, searches for it in the doctrine of social contract. The problematic of this article is finding reflections of each of two main categories of doctrines concerning source of the right to punish in state-based models of criminal policy, or searching the interrelation of the so-called doctrines and these models.

2. Methodology

This research, by implementing descriptive-analytical method and using references in field of criminal law, criminal jurisprudence and criminal policy, has been to find an answer for problematic as to results and signs of doctrines concerning source of the right to punish in models of criminal policy.

3. Results and Discussion

Similarities between two models of criminal policy in authoritarian and totalitarian states are due to their common characteristics such as despotism, centralization of power, collectivism, recognition of power as source of legitimacy, unity of law and state, and existence of a leader. In the former, offence and deviance are at least apparently regarded as separate concepts and both of them are responded by the state, without no participation of community and so this model contains patterns of offense-state response and deviance-state response, whereas totally lacks the pattern of offense-community response and also the pattern including deviance-community response is weak in this model. In addition, the latter, i.e., model of totalitarian state, only contains the pattern of offence/deviance-state response, while lacks the pattern of offence/deviance-community-based response, due to merging offence and deviance as well as non-recognizing the principle of legality and using criminal law as a tool for suppression of citizens. Therefore, the doctrines as to source of right to punish, which are based on social contract theory are not compatible with this model, while it is more congruent with natural law-based doctrines.

On the other hand, specifications of liberal state-community, i.e., liberty, separation of powers, individualism, pluralism and governance of law result in recognition of principle of legality of offence and punishment, regarding offence and deviance as separate concepts and allocation of criminalization and punishment to the state. Thus, model of criminal policy in such states is a democratic model which contains patterns of offence-state response and deviance-community response and accordingly in this model pattern of offence-community response is exceptional while deviance state response is absent. Such a model is consequently more compatible with criteria of positivist doctrines which recognize right to punish for the state and believe that everyone except of the state should be refrained from punishing offenders unless in exceptional situations like participation of community in restorative justice. Yet, apart from adherence of natural law doctrine to the belief upon which an existent reality and ultra-legal concepts are treated as source of the right to punish -which could not logically be compatible with model of liberal state-community of criminal

policy-, but considering that the so-called doctrine has roots in individualism and there are signs of merits such as liberty and equality in its tradition, it could be compatible with model of liberal state-community model in this respect or at least they could have some common grounds.

4. Conclusions

Taking in mind the structure of models of criminal policy and taking a look to elements and different patterns of each of them on one hand and analyzing the compatibility of these patterns with criteria of doctrines concerning source of right to punish on the other hand, it could be concluded that there is not an identical interrelation between the so-called models and pre-mentioned doctrines. Any kind of contingency and even interrelation could not be found between models of criminal policy in authoritarian and totalitarian states, and legal positivism, while there is a clear connection between these two models and doctrine of natural law as far as this doctrine believes in imperative categorical or natural law and holds the necessity of adherence to these concepts in all dimensions of legislature. In opposition, criminal policy model of liberal community-state, is compatible with criteria of legal positivism as to source of the right to punish, such as governance of law, liberty, democracy, free elections, right of being different and ensuring individual rights and freedoms. And finally, in spite of incompatibility of naturalists' adherence to imperative categorical with liberalism, democracy and governance of law, there are nevertheless common merits like individualism, liberty and equality which cause some kind of approximation between criminal policy model of liberal state-community and doctrine of natural law only in this mere respect.

5. Selection of References

- Ashouri, Daryoush (1396), **Encyclopedia of Politics (Dictionary of political terms and schools)**, Tehran: Morvarid. [In Persian]
- Delmas-Marty, Mireille (1398), **Major Systems of Criminal Policy**, translated by Ali Hossein Najafi Abrandabadi, Tehran: Mizan Publication. [In Persian]
- Gray, John (1395), **Liberalism**, translated by Seyyed Alireza Beheshti, Tehran: Nahid Publication. [In Persian]
- Kelly, John Maurice (1401), **A short History of Western Legal Theory**, translated by Mohammad Raasekh, Tehran: Nay Publication. [In Persian]
- Lacey, Nicola (2002), **State Punishment, Political Principles and Community Values**, New York: Routledge.
- Laserges, Christine (1400), **Introduction to Criminal Policy**, translated by Ali Hossein Najafi Abrandabady, Tehran: Mizan Publication. [In Persian]
- Matravers, Matt (2011), «Political Theory and the Criminal Law», in **Philosophical Foundations of Criminal Law**, RA Duff and Stuart P Green (Editors) (2011), New York: Oxford University Press.
- Mehra, Nassrin and Yekrangui, Mohammad (1391), "Grounds for State's Exclusive Right to Punish", **Journal of Legal Researches**, 15, special issue no.8, consecutive no. 1, pp. 215-244. [In Persian]
- Rostami, Hadi (1399), **Criminal Law and Liberalism**, Tehran: Publication of Negaah-Mo'aasser. [In Persian]
- Yekrangui, Mohammad (1396), **Political Legitimacy of Punishment**, Tehran: Publication of House of Researches for Islamic Culture and Thoughts. [In Persian]

Citation:

Shariatinia, H& Aghababaei, H (2024), "Reflections of Main Doctrines Regarding the Right to Punish in Criminal Policy Models", **Criminal Law Research**, 15(29), pp. 99-116.
DOI: 10.22124/jol.2023.23738.2365

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

بازتاب اندیشه‌های کلان پیرامون حق کیفر در مدل‌های سیاست جنایی

۱- حسام شریعتی نیا* ^{ID}

دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

✉ hessamshariatinia@gmail.com

۲- حسین آقابابایی ^{ID}

دانشیار فقه و حقوق جزا، گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۷

تاریخ ارسال: ۱۴۰۱/۱۱/۱۱

چکیده:

با دگرگونی در تعریف سیاست جنایی، امروزه، آن را دانش شناخت و کاربری تدبیرهای گوناگون و پاسخ‌های پیشینی و پسینی برای مهار جرم، دفاع از جامعه و تضمین حقوق و آزادی‌های فردی، توسط دولت و جامعه مدنی می‌دانند. چنین‌های متنوع پدیده جنایی و هیئت اجتماع، روابط گوناگون، و مدل‌های دولتی و جامعه‌محور را می‌سازد. مدل‌های دولتی می‌توانند خاص دولت‌های اقتدارگرا، اقتدارگرای فراگیر یا لیبرال باشند. از دیگر سو، در فلسفه‌ی حقوق کیفری، جست‌وجو پیرامون خاستگاه حق کیفر، در چارچوب دو دسته اندیشه‌های مبتنی بر اثبات‌گرایی حقوقی و حقوق طبیعی انجام شده است. یافته پژوهش حاضر که با روش توصیفی-تحلیلی، در جست‌وجوی پیوند میان مدل‌های سیاست جنایی و نظریات معطوف به خاستگاه حق کیفر بوده این است که در میان مدل‌های دولتی، مدل‌های اقتدارگرا و اقتدارگرای فراگیر، با نظریات مبتنی بر حقوق طبیعی سازگارترند، و مدل دولت‌جامعه لیبرال، با اندیشه‌های اثبات‌گرایانه حقوقی و تا حدی هم با نظریه حقوق طبیعی سازگار است.

واژگان کلیدی: اثبات‌گرایی حقوقی، پوزیتیویسم حقوقی، حق کیفر، حقوق طبیعی، خاستگاه حق کیفر، قرارداد اجتماعی، مدل‌های سیاست جنایی، مشروعیت سیاسی کیفر.

مقدمه

سیاست جنایی^۱، یکی از واژگان پربسامد در منظومه علوم جنایی است که مفهوم آن در گذر زمان دگرگون شده است؛ از جمله این که کلانیشرد،^۲ هم‌زمان با فویرباخ^۳ که برای نخستین بار این اصطلاح را در سال ۱۸۰۳ به کار برد (Laserge, 2021: 32)، و پس از او هنکه،^۴ در سال ۱۸۲۳ (Levasseur, 1992: 399)، فون لیست^۵ و دوندیو دو وابر،^۶ همگی این اصطلاح را بنا بر برداشت سنتی و تنگ‌دامنه خود که کمابیش مشابه بود، به کار برده‌اند. برداشت‌های آنان، بیشتر بر جرم و سرکوبی، و پاسخ‌های پسینی رسمی نسبت به جرم متمرکز بود و امروزه می‌توان برداشت آنان را با سیاست کیفری^۷ منطبق دانست که اخص از سیاست جنایی است. امروز اما نویسندگان، در کنار جرم، به انحراف و در کنار مجازات، به پیش‌گیری هم توجه دارند و علاوه بر دولت، جامعه مدنی را نیز در اعمال تدبیرهای اجتماعی و کیفری پیشینی و پسینی در برابر پدیده جنایی دخیل می‌دانند (Delmas-Marty, 2019: 69).

مثلاً آنسل،^۸ سیاست جنایی را «علم مشاهده و مطالعه... و هنر، فن یا استراتژی (راه‌برد) اصولی و نظام‌یافته‌ی واکنش ضدجنایی» و بخشی از سیاست‌گذاری اجتماعی دانسته است (Najafi Abbrandabadi, 2021A: 14-15) و دلماس-مارتی نیز سیاست جنایی را «مجموعه‌ی روش‌ها و آیین‌هایی... که هیئت اجتماع با به کار بستن آن‌ها، پاسخ‌های مختلف به پدیده‌ی مجرمانه را سازمان می‌بخشد»، می‌داند (Delmas-Marty, 2019: 69). پژوهشگران ایرانی هم سیاست جنایی را با الهام از برداشت موسع لازرژ و دلماس-مارتی از جمله چنین تعریف کرده‌اند: «دانش سیاست جنایی، شامل مطالعه‌ی تدبیرهای متنوع حقوقی و غیرحقوقی (کنشی و واکنشی) است که دولت و جامعه‌ی مدنی (از طریق نهادهای مختلف خود) برای سرکوبی پدیده مجرمانه (بزه و انحراف) و حمایت از بزه‌دیدگان مستقیم و غیرمستقیم بزه‌کاری پیش‌بینی می‌کند و در قالب آیین‌های رسیدگی مختلف، نسبت به وضعیت‌های پیش‌جنایی (ماقبل بزه‌کاری) و جرائم ارتكابی اعمال می‌نماید» (Najfi Abbrandabadi, 2021B: 33-38). بنابراین، مفهوم موسع و امروزی سیاست جنایی، از جرم و کیفر فراتر رفته و انحصار پاسخ به کیفر و پاسخ دولتی را فرو گذاشته و جامعه‌ی مدنی را نیز در بر می‌گیرد. پس سیاست جنایی به اعتبار تعاریف کنونی خود، دارای چهار جزء است: ۱- جرم؛ ۲- انحراف؛ ۳- دولت و ۴- جامعه‌ی مدنی؛ (Najfi Abbrandabadi, 2021B: 37) که می‌توان آن‌ها را در دو رکن گرد آورد: پدیده جنایی (مرکب از جرم و انحراف) و هیئت اجتماع (مرکب از دولت و جامعه‌ی مدنی) (Najfi Abbrandabadi, 2021B: 48). جرم و انحراف، مهم‌ترین ارزش‌های اجتماع مانند امنیت جامعه، نظم عمومی، حقوق بزه‌دیدگان و بقاء انسان‌ها را دست‌خوش تهدید یا آسیب می‌کنند و از نظر عقلانی، باید با پاسخی مواجه شوند (Najfi Abbrandabadi, 2021B: 46-47). این پاسخ بر حسب ایدئولوژی غالب در یک نظام حقوقی، ممکن است بر گزینه‌های امنیت‌گرا یا متمایل به بازپذیری متمرکز باشد (Lazerges, 2021: 87) و به این اعتبار، گزینه‌های متفاوتی در سیاست جنایی، فراراه مرجع پاسخ‌دهنده قرار گیرد. به علاوه، به اعتبار ارکان سیاست جنایی نیز می‌توان مدل‌های گوناگون آن را تصور و بدین‌سان، ساختارش را تحلیل کرد. این شیوه‌ی تحلیل که «تجزیه و تحلیل مبتنی بر سیستم»^۹ ساختار سیاست جنایی نام دارد - یا به تعبیری، تحلیل ساختاری^{۱۰} (Hosseini, 2015: 14) -، با الهام از «تجزیه و تحلیل مبتنی بر سیستم» در علوم اجتماعی، به وسیله دلماس-مارتی انجام شده است (Lazerges, 2021: 91-92). بر اساس تجزیه و تحلیل مبتنی بر سیستم، روابط میان ارکان سیاست جنایی، در این قالب‌های چهارگانه قابل تصورند: جرم-پاسخ

1. Criminal Policy, Politique Criminelle
2. Kleinschrod
3. Feuerbach
4. Henke
5. Von Liszt
6. Donnedieu de Vabre
7. Penal Policy, Politique Pénale
8. Marc Ancel
9. Analyse Systémale
10. Analyse Structurelle

دولتی، جرم-پاسخ جامعه‌ی مدنی، انحراف-پاسخ دولتی و انحراف-پاسخ جامعه‌ی مدنی. و البته در بعضی از مدل‌های سیاست جنایی، در اثر ادغام دو جزء جرم و انحراف، مفهوم جرم/انحراف به دست می‌آید و بنابراین، در یک مدل «انقباضی»، رابطه‌های یادشده به دو رابطه‌ی جرم/انحراف- پاسخی دولتی، و جرم/انحراف-پاسخ جامعه‌ی مدنی کاهش می‌یابد (Delmas-Marty, 2019: 138). نظام سیاسی و نوع دولت، روابط میان ارکان سیاست جنایی را دگرگون می‌کند و سیاست جنایی، ساختار خاصی می‌یابد. با توجه به این روابط، مدل‌های چهارگانه‌ی سیاست جنایی از این قرارند: مدل دولت-جامعه‌مدنی لیبرال؛ مدل دولت اقتدارگرا؛ مدل دولت اقتدارگرایی فراگیر و مدل سیاست جنایی برآمده از جامعه‌ی مدنی.

از آن رو که سیاست جنایی، دست کم در مدل‌های رایج فعلیت‌یافته در نظام‌های سیاسی و حقوقی، به سه مقوله‌ی دولت، جامعه‌ی مدنی و پاسخ مستقل یا تعامل‌آمیز آن‌ها در برابر پدیده‌ی جنایی مربوط است، و از آن جایی که در مدل‌های فعلیت‌یافته‌ی سیاست جنایی در عالم خارج، همیشه نشانی از دولتی دیده می‌شود که جرم‌انگاری می‌کند یا حتی بدون جرم‌انگاری، از سر نگرانی برای امنیت دولت-کشور و حاکمیت خود یا از سر حساسیت به برخی رفتارها، خواه به تنهایی، خواه در تعامل با جامعه‌ی مدنی، در صدد مهار آن‌ها بر می‌آید (Aghababayi, 2018: 17)، سیاست جنایی، قلمرویی است که دولت‌ها در آن می‌تازند و پژوهش در باب آن مقتضی سخن گفتن از دولت است.

با سخن گفتن از دولت، مفهوم قدرت به میان می‌آید و قدرت و حاکمیت دولت، مستلزم وجود اختیار قانون‌گذاری، اعمال قوانین، برقراری نظم عمومی و در صورت نیاز، کاربرد ابزارهای قهرآمیز هم‌چون مجازات برای «اعمال سلطه‌ی نهاد قدرت» است (Sadati et al., 2017: 138). یکی از پرسش‌های بنیادین در قلمرو فلسفه‌ی حقوق کیفری، این است که «چرا حق به کیفر رساندن بزه‌کاران به دولت تعلق می‌گیرد و سرچشمه‌ی آن چیست؟» نیکولا لیسسی^۱ با آوردن عبارت «التزام سیاسی»^۲، به مشروعیت سیاسی کیفر می‌پردازد و پرسش بالا درباره‌ی چرایی تعلق حق کیفر به دولت را به میان می‌آورد (Lacey, 1988: 123). در پاسخ بدین پرسش، اندیشمندان هم‌اوا نیستند و پاسخ‌های گوناگونی بدان داده‌اند که می‌توان آن‌ها را در دو دسته‌ی کلان قرار داد: دسته‌ی اول، پاسخ قائلان به حقوق طبیعی^۳ و دسته‌ی دوم، پاسخ مبتنی بر اثبات‌گرایی حقوقی^۴.

اندیشه‌ی حقوق طبیعی از یونان و روم باستان وجود داشته (Kelly, 2021: 63, 108) و در طول تاریخ فربه‌تر شده و به روزگار کنونی رسیده‌است.^۵ در قرون وسطی این اندیشه در اروپا رنگ مسیحی گرفت و مفاهیم قانون برتر الهی و قانون طبیعت بدان وارد شد (Kelly, 2021: 163) و سپس باز نقش خرد انسانی در کشف قانون طبیعی برخاسته از سرشت انسانی پررنگ شد (Kelly, 2021: 213)، تا جایی که گروسوسیوس^۶ در قرن هفدهم، قانون طبیعت را فرمانی دانست شامل «حفظ صلح بر اساس احترام به حقوق دیگران». گروسوسیوس، حق دفاع از خود و حق کیفر بزهکاران را برآمده از طبیعت می‌دانست و می‌گفت که افراد نمی‌توانند آن را به دولت واگذارند (Kelly, 2021: 319). در قرن هجدهم نیز اندیشه‌ی سکولار حقوق طبیعی با اتکاء بر عقل انسان و سازگار با اقتضائات عصر خرد و روشنگری، در آثار پوفندورف^۷ و ولف^۸ بازتاب یافت و در حکم اخلاقی ساده و جامع برآمده از فطرت بشر، یا همان «امر مطلق»^۹ به شکل درخشانی در اندیشه‌ی کانت^{۱۰} پدیدار شد (Kelly, 2021: 359-363) و در سده‌ی نوزدهم رنگ

1. Nicola Lacey
2. Political Obligation
3. Natural Law
4. Legal Positivism

۵. برای مطالعه‌ی بیشتر پیرامون مفاهیم سنتی و مدرن حقوق طبیعی، نک:

- Ghari Seyyedfatemi, 2009: 163-165.
6. Grotius
7. Pufendorf
8. Wolff
9. Categorical Imperative
10. Kant

باخت (Kelly, 2021: 449) و تنها در سده بیستم، مستقل از اندیشه‌های کلیسایی احیا شد و در اندیشه‌های کسانی مانند رادبروخ،^۱ فولر،^۲ فینیس^۳ و دورکین^۴ اوج گرفت (Kelly, 2021: 553-562).

جهانی بودن، ضرورت و ثبات، مشخصه‌های مشترک میان تفسیرها و قرائت‌های گوناگون از حقوق طبیعی هستند (Ghorbannia, 2004: 55; Ghari Seyyedfatemi, 2009: 163). از مجموعه‌ی اندیشه‌های منتسب به حقوق طبیعی چنین بر می‌آید که شرط الزام‌آور بودن یک گزاره‌ی انشاء‌شده از سوی مراجع رسمی، مثل دولت و پارلمان، یعنی شرط حکم بودن چنین گزاره‌ی، عبارت‌است از بر آمدن آن از یک قانون طبیعی و سازگاری‌اش با آن. قانون طبیعی، با سرشت انسان و خرد انسانی هماهنگ است - و از این رو می‌تواند جهانی، ضروری و ثابت باشد- و حق دولت به برقراری نظم جامعه و به کیفر رساندن ناقضان این نظم از قانون طبیعی بر می‌خیزد. از همین روست که آکویناس،^۵ قانون ظالمانه را نه قانون، بلکه تحریف قانون می‌داند؛ زیرا قانون ظالمانه با قانون برتر یعنی مقید بودن قوانین موضوعه به قید تأمین مصلحت بشر، ناسازگار است و وضع آن، سوءاستفاده از قدرت است (Borhani, 2016: 157).^۶ رنگ دیگر این اندیشه را می‌توان در تفسیر فولر و دورکین از حقوق طبیعی دید که هر دو به رابطه‌ی ضروری قوانین موضوعه و اصول اخلاقی باور دارند (Borhani, 2016: 161).

دسته‌ی دیگری از اندیشه‌ها ایجاد الزام و گذاردن قانون را به یک قانون برتر مشروط نمی‌کنند و الزام را بر یک قانون طبیعی و مرجعی پیشینی و مقدم بر گزاره‌ی که بناست الزام‌آور باشد، استوار نمی‌دانند؛ بلکه به‌اعتبار قانون بودن خود آن گزاره، آن را الزام‌آور می‌شمارند و قانون را امری می‌شناسند که قانون‌گذاری که صلاحیتش از اراده‌ی جمعی شهروندان برآمده، برای برقراری نظم عمومی، آن را مقرر کرده باشد. این گروه، یا اثبات‌گرایان حقوقی که ارزشی برای اصول و امور استعلایی قائل نیستند، خاستگاه حق دولت نسبت به کیفر را اراده‌ی جمعی می‌دانند و توجیه این حق را در نظریه‌ی «قرارداد اجتماعی»^۷ می‌جویند. مثلاً لاک^۸ معتقد است دولت که موجودی ساخته‌ی انسان‌هاست، حق طبیعی ندارد و حقوقش را افراد بدو واگذاشته‌اند (Yekranghi, 2016: 107). بر اساس قرائت‌های گوناگون از حق دولت به کیفر، این واگذاری، در قالب قرارداد اجتماعی صورت گرفته‌است.

نظریه‌ی قرارداد اجتماعی در سده‌های هفدهم و هجدهم میلادی به میان آمد و در عصر روشنگری^۹ بالید و جان گرفت؛ چنان‌که که نظریه‌ی لیبرالیسم^{۱۰} بر آن استوار شد و سودگرایی^{۱۱} از آن برآمد و اثبات‌گرایی حقوقی نظریه‌هایش را بر بستر آن پرداخت. از اثبات‌گرایان حقوقی می‌توان به آستین،^{۱۲} کلسن^{۱۳} و هارت^{۱۴} و از کسانی که پیرامون نظریه‌ی قرارداد اجتماعی سخن گفته‌اند می‌توان به هابز^{۱۵}، لاک، روسو^{۱۶} و رالز^{۱۷} اشاره کرد. حتی کانت نیز که مفهوم «امر مطلق» را به میان می‌آورد و از این رو از قائلان به حقوق طبیعی است، در توجیه شکل‌گیری حکومت، از قرارداد اجتماعی، و برخاستن حق حاکمیت از اراده‌ی جمعی می‌نویسد (Kant, 2006: 166-170). اگرچه نظریه‌ی قرارداد اجتماعی تراش خورده و دگرگون شده، اما تا سده بیستم پاییده و به هزاره‌ی

1. Radbruch
2. Fuller
3. Finnis
4. Dworkin
5. Aquinas

۱. برخی محققان، اندیشه‌ی ابن‌سینا، فیلسوف ایرانی را الهام‌بخش دیدگاه‌های آکویناس در زمینه‌ی حقوق طبیعی می‌دانند. نک:

Ghari Seyyedfatemi, 2015: 49.

7. Social Contract
8. Locke
9. Enlightenment Era
10. Liberalism
11. Utilitarianism
12. Austin
13. Kelsen
14. Hart
15. Hobbes
16. Rousseau
17. Rawls

سوم رسیده و جوهر آن یعنی رضایت شهروندان و توافق ضمنی یا صریحشان با یک‌دیگر یا با دولت، همچنان در دوره‌ی معاصر برای توجیه تشکیل دولت و اختیار او در کیفر بزه‌کاران، به کار می‌رود.

این نظریه، در برداشت‌های گوناگون، با نگاه‌های متفاوت و ویژه‌ای، بسط داده شده‌است. از جمله‌ی این نگاه‌های متفاوت، برداشت‌های گوناگون یا حتی متقابل هابز و کانت است که در اولی، سنت قرارداد استوار بر امتیازات دوجانبه را پدید آورده است و دیگری که رالز از آن الهام گرفته، سنت قرارداد مبتنی بر عدالت و برابری را رقم زده‌است (Matravers, 2011: 66, 71). یکی دیگر از این تفاوت‌ها به طور عمده در اندیشه‌های هابز و لاک دیده می‌شود و سبب جدایی نظریه‌های قرارداد اجتماعی هابزی و لاک می‌شود (Yekrangi, 2016: 90) و نظریه‌های قرارداد اجتماعی واگذاری و کارگزاری از دیدگاه هابز و لاک را به میان می‌آورد (Hampton, 2006: 98-110). بعضی معتقدند که حق دفاع از خود که در وضع طبیعی به افراد تعلق داشته، در قراردادی فرضی، از سوی شهروندان به دولت واگذار می‌شود و در مقابل، شهروندان می‌خواهند نظم و عدالت استقرار یابد (Kelly, 2021: 1357; Rousseau, 2012: 61). از آن رو که مردم، قرارداد اجتماعی را پذیرفته‌اند، به طور ضمنی قبول کرده‌اند که در صورت تخلف از قوانین مصوب دولت، در معرض مجازات باشند و به نوعی حق کیفر را به دولت وا گذاشته‌اند (Yekrangi, Imbrisevic, 2013: 17; Hobbes, 2022: 193; 2016: 82). در برخی از قرائت‌ها از نظریه‌ی قرارداد اجتماعی نیز بدون اشاره به واگذاری حق انتقام یا کیفر به دولت، به رضایت شهروندان نسبت به تن در دادن به قوانین کیفری و پای‌بندی به آن اشاره شده‌است. لیبسی، قرارداد اجتماعی را توجیه التزام سیاسی نسبت به دولت و پذیرش قوانین کیفری می‌داند و می‌گوید که شهروندان با این توافق آغازین، در برابر یک‌دیگر و دولت متعهد می‌شوند که تا هنگام پای‌بندی دولت به قرارداد، مفاد آن از جمله شرط التزام به قوانین کیفری را رعایت کنند (Lacey: 1988, 123). بنابراین، دولت، متولی نظم و عدالت است و آن‌چه مقرر می‌کند، به شرط صلاحیت مرجع قانون‌گذاری و وجود شرایط صوری تصویب قوانین، قانون است و الزام‌آور بودنش به اعتبار قانون‌گذار است.

نتیجه‌ی منطقی نظریه‌ی قرارداد اجتماعی در ساحت فلسفه‌ی حقوق کیفری، به سادگی آن است که دولتی که بر اساس قرارداد و اراده‌ی شهروندان تأسیس شده، حق کیفر بزه‌کارانی را دارد که به نظم و امنیت آسیب می‌زنند. اما پیچیدگی‌هایی در همین گزاره‌ی ساده وجود دارد؛ مثلاً این که آیا حق مخالفت، شورش و براندازی این دولت و لذاختن طرحی نو در حکمرانی سیاسی، بر اساس قرارداد اجتماعی، قابل تصور است؟ (Aghababayi, 2007: 98). یا این که آیا دولتی که بر اساس قرارداد اجتماعی شکل می‌گیرد، تنها نهاد ذی‌حق در کیفر است یا شهروندان می‌توانند در موازات دولت، حق دفاع خود را به نهادهای دیگری مانند سازمان‌های مردم‌نهاد یا مؤسسات خصوصی هم واگذارند؟ در پاسخ، دو نظریه‌ی نقش‌ابزاری دولت در اعمال کیفر (Mehra and Yekrangi, 2012: 221) و نظریه‌ی ذاتی بودن حق دولت نسبت به کیفر (Mehra and Yekrangi, 2012: 235) به میان آمده که برخی، نظریه‌ی دوم را با سرشت حقوق کیفری سازگارتر می‌دانند و با آن، انحصار حق کیفر به دولت را توجیه می‌کنند (Mehra and Yekrangi, 2012: 240-241). یا حتی برخی تنها راه‌حل انسانی را که عزم کرده در وضع طبیعی و درجهانی که دولتی در آن نیست اخلاقی عمل کند اما از رفتار متقابل دیگران نسبت به خودش مطمئن نیست، سپردن زمام امور -از جمله، انتقام ستاندن و به کیفر رساندن- به دولت دانسته‌اند (Thorburn, 2011: 42).

با اندیشیدن به نظریات گوناگون معطوف به حق کیفر برای دولت، و همچنین با به یاد آوردن مؤلفه‌های سیاست جنایی و توجه به نقش دولت در برخی مدل‌های آن این پرسش به ذهن می‌رسد که چه نسبت و پیوندی میان نظریات کلان‌خاستگاه حق کیفر از سوی، و مدل‌های سیاست جنایی از سوی دیگر، در کار است و تا چه حدی می‌توان مدل‌های سیاست جنایی را بازتاب هر یک از مبانی نظری حق انحصاری دولت نسبت به کیفر به شمار آورد. پژوهش حاضر، با به کار گرفتن روش توصیفی-تحلیلی و بدون در نظر داشتن نظام حقوقی خاصی، بر سر انجام کاوشی برای یافتن پاسخ این پرسش است.

در آغاز این مقدمه به کوتاهی به مدل‌های سیاست جنایی که از چینش‌های گوناگون مؤلفه‌های آن پدید می‌آیند اشاره کردیم و به یاد داریم که مدل‌های سیاست جنایی، در دو دسته‌ی بزرگ مدل‌های دولتی (مدل‌های دولت‌های اقتدارگرا، اقتدارگرای فراگیر و لیبرال) و مدل جامعه‌محور جای می‌گیرند. همچنین می‌دانیم که «...بر پایه‌ی ارزش‌های حقوقی-سیاسی آزادی، قدرت و برابری، و

رویکرد حاکمیت به جامعه‌ی مدنی...»، می‌توان دسته‌بندی سیاست جنایی مشتمل بر سه دسته‌ی سیاست جنایی مختلط (دموکراتیک)، متشکل از دولت و جامعه‌ی مدنی، سیاست جنایی دولتی محض (اقتدارگرا و اقتدارگرای فراگیر) و جامعه‌محور را در نظر آورد (Najafi Abrandabadi, 2017: 568) که چهار مدل پیش‌گفته در این سه دسته جای می‌گیرند. اما از آن رو که در پژوهش حاضر می‌خواهیم ارتباط مدل‌های سیاست جنایی را با نظریات معطوف به مبنای حق کیفر برای دولت بیابیم و در مدل چهارم (مدل جامعه‌محور)، دولت نقش ایجابی ندارد، تنها به پیوند مدل‌های دولتی با نظریات یادشده خواهیم پرداخت. به دیگر سخن، مدل سیاست جنایی برآمده از جامعه‌ی مدنی در تحلیل حاضر جایی ندارد و از بحث خارج است.^۱ دو مدل نخست - مدل‌های دولت اقتدارگرا و دولت اقتدارگرای فراگیر - نیز با وجود تفاوت در برخی امور اوصاف مشابهی دارند و تنها در برخی اوصاف متفاوتند؛ بنابراین، در دو قسمت پیش رو، نخست، هم‌زمان، این دو مدل را در برابر اندیشه‌های معطوف به خاستگاه حق کیفر می‌سنجیم و سپس به تحلیل پیوند میان دولت-جامعه‌ی لیبرال و اندیشه‌های یادشده می‌پردازیم.

۱- سنجش مدل‌های سیاست جنایی دولت اقتدارگرا^۲ و دولت اقتدارگرای فراگیر^۳ با مبانی نظری خاستگاه حق

کیفر:

دولت اقتدارگرا که برخی، اصطلاح‌های قدرت‌پرست، دیکتاتور و فرمان‌پرست را نیز در برابر آن به کار برده‌اند (Ashouri, 2020: 37)، مشتمل بر نظامی سیاسی است که در آن، قدرت در دست یک شخص یا گروهی از اشخاص، متمرکز است و برای شهروندان، در عمل، امکان جای‌گزین کردن این شخص یا اشخاص با دیگران در چارچوب انتخابات آزاد و رقابت کاندیداها یا وجود ندارد یا بسیار ضعیف است و رهبر یا رهبران دارای قدرت، بدون مراجعه‌ی به آراء عمومی و صرفاً به شیوه‌ی خودسرانه، تصمیم‌گیری می‌کنند. (Britannica Encyclopedia, 2023: authoritarianism).

اما دولت اقتدارگرای فراگیر که تمام‌خواه، تمام‌خواه و توتالیتر هم نامیده شده‌است (Ashouri, 2020: 458)، شکلی از حکومت است که «از لحاظ نظری، آزادی فردی را روا نمی‌دارد و می‌کوشد تمام ابعاد زندگی فردی را زیر سلطه‌ی دولت در آورد» و از راه سرکوب، مخالفت‌ها را مهار می‌کند (Britannica Encyclopedia, 2023: totalitarianism).

تبعاً هر یک از این دو شکل حکومت و نظام سیاسی، اقتضای مدل خاصی از سیاست جنایی را دارد و با دیدگاه خاصی نسبت به خاستگاه حق کیفر برای دولت سازگار است که به نظر می‌رسد میان این دو مقوله، پیوندی برقرار باشد و ما در این گفتار در جست‌وجوی این پیوندیم - و در سراسر این پژوهش نیز، بسته به نوع دولت و سیاست جنایی خاص آن نوع از دولت، در جست‌وجوی پیوندهای مشابه هستیم. اما در این گفتار باید بدین نکته اشاره کرد که اگرچه از نظر دانش سیاسی، این دو نوع دولت، با یک دیگر متفاوتند و مدل‌های سیاست جنایی آن‌ها هم‌گونگون است، در عین حال، ویژگی‌های مشترکی نیز دارند که آن‌ها را بسیار به هم

۱. مدل چهارم یا مدل سیاست جنایی برآمده از جامعه‌ی مدنی چنین اوصافی دارد: در این مدل، مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد به پدیده‌ی جنایی پاسخ می‌دهند. این امر، گاهی با جای‌گزین شدن دولت متزلزل و بی‌کفایت با جامعه‌ی مدنی روی می‌دهد. پس تفکیک جرم و انحراف، باقی می‌ماند و جامعه‌ی مدنی در واقع جامعه‌ی خودگردان است. اما گاهی اصولاً دولتی در کار نیست که جامعه‌ی مدنی جای‌گزینش شود و وظایفش را انجام دهد. اگر دولتی نباشد - مثلاً در وضعیت جنگ یا انقلاب و کودتا - نظام حقوقی‌ای در کار نیست و بنابراین، جدایی جرم از بزه معنایی ندارد؛ چون قانونی نیست که جرم را تعریف کند و آن را در موازات انحراف قرار دهد. در این مدل، حالت دیگری هم قابل‌تصور است که تا کنون در جهان خارج محقق نشده، اما مطلوب آنارشیست‌هاست و در آن با جامعه‌ی بدون دولت مواجهیم که مردم نظم خودجوشی را مستقر می‌کنند و خود، رفتارهای یک‌دیگر را رصد و مهار می‌کنند و به رفتارهای ناقص این نظم خودجوش، پاسخ می‌دهند. در این وضعیت نیز تفکیک بزه از انحراف، به علت فقدان نظام حقوقی و نبود قانون‌گذار، معنایی ندارد (Najafi Abrandabadi, 2019: 54-55).

شبیه می‌کند و از جهاتی آن‌ها را در یک خانواده قرار می‌دهد - از جمله این که هر دو، نظام‌های سیاسی را در بر دارند که آزادی‌های فردی را سلب یا محدود می‌کنند و هر دو در برابر دموکراسی قرار می‌گیرند.

از این رو سنجش مبانی نظری سازگار با آن‌ها در قلمرو خاستگاه حق کیفر در برابر مدل‌های سیاست جنایی هر یک از آن‌ها در چارچوب یک گفتار واحد، امکان‌پذیر، موجه و معقول به نظر می‌رسد. همچنین به نظر می‌رسد که برای تبیین این سنجش و شناخت این پیوند، بهتر آن باشد که ابتدا اوصاف کلی این دولت‌ها را مرور کنیم، سپس با توجه به اوصاف آن‌ها، مدل سیاست جنایی آن‌ها را تحلیل کنیم و سرانجام، به جست‌وجوی نشانه‌هایی از مبانی نظری خاستگاه حق کیفر در مدل سیاست جنایی آن‌ها بر آییم. بدین‌سان، موضوع این قسمت را، بر همین اساس، در سه بند پیش رو خواهیم آورد.

۱.۱. اوصاف کلی دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر و پیامدهای آن در حقوق کیفری

یکی از ویژگی‌های بنیادین دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر، فقدان آزادی و وجود استبداد و برناتفتن مخالفت است. در کشورهای که دولت اقتدارگرا - یا به تعبیری قدرت‌ورز (Ashouri, 2017: 248) - در آن‌ها حاکم است، در ظاهر امر، نوعی انتخابات در کار است که لزوماً به درستی برگزار نمی‌شود و نظارت دقیقی بر انجام صحیح آن نمی‌شود و در عمل، قدرت سیاسی و اقتصادی در اختیار حزب حاکم است؛ در حالی که در دولت‌های اقتدارگرایی فراگیر - یا تمامت‌خواه -، حزب‌های متعدد حتی در ظاهر هم وجود ندارند و حکومت، آشکارا، اندیشه‌های متکثر و مخالف را بر نمی‌تابد و برای گزینش آراء اکثریت، انتخاباتی برگزار نمی‌کند. در چنین دولتی، از آن جایی که آراء اکثریت مهم نیست، ایدئولوژی منتخب حاکمیت به همگان تحمیل می‌شود و تمام نهادها و فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در انحصار دولتند. همچنین اصالت جمع، اتحاد اجتماع و قانون، وجود پیشوای فراقانونی، دولت حداکثری و نفی آزادی‌های فردی، سایر ویژگی‌های دولت اقتدارگرایی فراگیر هستند (Soltanfar, Shambayati and Azmayesh, 2019: 123-127). مبنای مشروعیت در این دو نوع دولت، قدرت دولت است و دولت‌ها برای اعمال قدرت خود به هر گونه ابزاری از جمله قوای قهریه و زور و خشونت متوسل می‌شوند و آزادی‌های فردی را از میان می‌برند. (Ashouri, 2017: 248-241).

با توجه به آن‌چه در متون مرجع علوم سیاسی در خصوص اوصاف این دو نوع نظام سیاسی یافته می‌شود - مانند آن‌چه در مقدمه‌ی همین بند آوردیم - می‌توان فهرستی از ویژگی‌های عمده‌ی مشترک میان آن‌ها و پیامدهای حقوقی این اوصاف - از نظر حقوق اساسی و حقوق کیفری ماهوی یا شکلی - فراهم آورد:

الف- نبود آزادی:

آن‌چه در هر دو نوع رژیم سیاسی مشتمل بر دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر به گونه‌ی برجسته‌ای دیده می‌شود، نبود آزادی است. به‌راستی، آشکارترین ویژگی این دو رژیم سیاسی، بر ناتفتن آزادی و نابود کردن آن است. کاستی یا نبود آزادی، به معنای گسترده‌ی آن، اعم از آزادی‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، حقوق فردی و جز آن، در هر نظام حقوقی‌ای، به طور نسبی و بسته به میزان و گستردگی آن، به اصل برائت و اصل اباحه آسیب می‌زند و حریم خصوصی را محدود یا نابود می‌کند و سبب می‌شود که رفتارهای پرشماری، بدون محدودیت، خودسرانه و به شکل دل‌خواهی، از سوی دولت مجرمانه تلقی شوند و دایره‌ی رفتارهای روا نسبت به دامنه‌ی رفتارهای ناروا، تنگ‌تر شود و از سوی دیگر مقررات آیین دادرسی کیفری نیز در حوزه‌ی پاس‌داری از آزادی رفت و آمد - نظیر مقررات مربوط به قرارهای تأمینی و به‌ویژه قرار بازداشت موقت و دستور جلب - و حقوق دفاعی متهمان در خلال مراحل گوناگون دادرسی سست و کم‌رنگ باشند.

ب- استبداد:

استبداد را وضعیتی دانسته‌اند که در آن، حکومت، قدرت خودسرانه و بدون محدودیت دارد (Ashouri, 2017: 25). استبداد، خاص دولت‌های اقتدارگرایی فراگیر نیست و در دولت‌های اقتدارگرا نیز ممکن است وجود داشته‌باشد و نتیجه‌ی آن نابودی آزادی است. وجود قدرت سیاسی بی حد و حصر برای دولت، به تصویب قوانین کیفری به شیوه‌ی غیر دموکراتیک و دستوری در

نهادهای قانون‌گذاری، یا صدور فرمان‌های خودسرانه از سوی حکومت می‌انجامد و در نتیجه‌ی چنین وضعی، حقوق و آزادی‌های اساسی شهروندان در معرض خطر قرار می‌گیرد، قوانین کیفری، بدون توجه به مصلحت و منفعت همگانی، بیشتر با هدف حفظ منافع حکومت و افراد و گروه‌های مورد حمایت آن تصویب می‌شوند و رفتارهایی که مغایر با چنین منافعی به نظر برسند، فارغ از این‌که افکار عمومی آن‌ها را ناروا و قابل‌سرزنش بدانند یا نه، جرم‌انگاری می‌شوند. در دولت‌های اقتدارگرای فراگیر، قوانین کیفری به شیوه‌ی خودسرانه‌ای برابری افراد در برابر قانون و نهادهای مجری قانون نمی‌شود. در دولت‌های اقتدارگرای فراگیر، قوانین کیفری به شیوه‌ی خودسرانه‌ای با هدف ترویج و تضمین ایدئولوژی دولت تصویب می‌شوند و هر چه بیشتر آزادی را سلب می‌کنند و باز بر دامنه‌ی قدرت بی‌قید و شرط دولت می‌افزایند؛ به دیگر سخن، قوانین کیفری، و به‌ویژه کیفر، ابزاری در دست دولت خواهد بود برای اعمال هر چه بخواهد و این همان معنای استبداد و پیامد حقوقی ژرفی است که استبداد به بار می‌آورد.

پ- تمرکز قدرت:

هنگامی که قدرت، نه در دست عموم، بلکه تنها در دست شخص یا گروه خاصی باشد، تمرکز قدرت در ساختار سیاسی در کار است. تمرکز قدرت، موجب می‌شود که تفکیک قوا در ساختار حکومت از بین برود و همه چیز در اختیار حاکم باشد. در نتیجه، دادگستری، بی‌اعتبار، خنثی و ناتوان -یا حتی ابزاری در دست حاکم- خواهد بود و قانون‌گذاری، پوچ و تهی از معنا. در چنین شرایطی، اصل قانونی بودن جرم، مجازات و دادرسی کیفری، معنایی ندارد و حکومت در شؤون قضاوت و قانون‌گذاری خود بدان پروایی نخواهد کرد.

ت- نبود انتخابات صحیح:

در دولت‌های اقتدارگرای فراگیر، اصولاً انتخابات برگزار نمی‌شود یا تنها جنبه‌ی نمایشی دارد و در دولت‌های اقتدارگرا نیز عزمی برای برگزاری صحیح آن و نظارت بر شیوه‌ی جمع‌آوری آراء عموم وجود ندارد و بنابراین، برگزاری سست و ناصحیح آن، غرض اصلی از انتخابات یعنی مراجعه به افکار عمومی و آراء شهروندان را تأمین نمی‌کند. روشن است که فقدان انتخابات صحیح در این دو دولت، باز بر تمرکز قدرت، استبداد، نبود آزادی و بدل شدن حقوق کیفری به عنوان ابزار سرکوب دامن می‌زند و مانع از این است که رفتارهای مجرمانه سازگار با خواست عموم مردم و اقتضای رأی اکثریت جامعه جرم‌انگاری شوند. به‌علاوه، قوانین آیین دادرسی کیفری نیز بازتاب حمایت از حقوق و آزادی‌های فردی نخواهند بود.

ث- نبود احزاب:

نبود احزاب نیز پیامد استبداد است و به تمرکز قدرت می‌انجامد و چنان که گفته‌شد، تمرکز قدرت، به طرز بنیادین بر قوانین کیفری و آیین دادرسی کیفری، تأثیر می‌گذارد و مانع بازتاب یافتن آراء گوناگون از همه جای جامعه در قوانین کیفری خواهد شد و در عوض، مقررات جزایی، چهره‌ی صلب و یک‌پارچه‌ی ایدئولوژی مورد پذیرش حکومت را به خود خواهند گرفت.

ج- اصالت جمع:

یکی از خصائص دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرای فراگیر، اصالت جمع و ترجیح منافع جمع بر منافع افراد است. در واقع، منافع دولت به طرز سفسطه‌آمیزی با منافع جمع یکی دانسته می‌شود و در جامعه‌ی دروغین منافع جمع، با نقاب نفع اکثریت و خیر همگانی، بر منفعت فردی برتری داده می‌شود. در نتیجه‌ی این ویژگی، عناوین مجرمانه‌ی متعددی در حمایت از دولت و در تقابل با منافع تک‌افراد، ساخته و پرداخته می‌شوند. اصالت جمع، هم چنین به امنیت‌گرا بودن ساختار سیاسی می‌انجامد و این امر، هم در قوانین کیفری ماهوی، هم در مقررات آیین دادرسی کیفری بازتاب می‌یابد؛ از جمله این‌که در آیین دادرسی کیفری، چالش میان اجزاء دوگانه‌ی امنیت- حق فردی، یا دفاع اجتماعی- حقوق و آزادی‌های متهم، همواره به سود امنیت و قربانی کردن آزادی و حقوق دفاعی متهم به پای دفاع اجتماع، پایان می‌گیرد.

چ- مبنای مشروعیت:

پایه‌ی اخلاقی و حقوقی مشروعیت دولت، در نظام‌های سیاسی یادشده، تنها قدرت سیاسی آن‌هاست و حاکمان، با در دست داشتن قدرت، نیازی نمی‌بینند که توجیه اخلاقی و منطقی و حقوقی قوی و قابل‌قبولی را به عنوان بنیان حکومت خود به دست دهند. در

نتیجه، مبنای اختیارات انحصاری دولت از جمله جرم‌انگاری و کیفرگذاری نیز قدرت عملی و عمدتاً نظامی دولت است و نه مبانی منطقی و اخلاقی. بدین ترتیب به اصل قانونی بودن جرم و مجازات آسیب وارد می‌شود و دولت، به‌عنوان پیکره‌ی واحد حاکمیت که قدرت متمرکز را در دست دارد، خود جرم‌انگاری و کیفرگذاری می‌کند و اصول حقوق کیفری، از جمله اصل قانونی بودن جرم و کیفر و دادرسی، اصل برائت و اصل اباحه یا همان آزادی را پیوسته زیر پا می‌گذارد.

ح- یکی بودن قانون و دولت:

در دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر، از آن رو که مبنای مشروعیت دولت، قدرت اوست، بنابراین، دولت، همان قانون به شمار می‌آید و هر آن‌چه فرمان دهد و مقرر کند، قانون است. در چنین نظامی، اصل قانونی بودن جرم و مجازات و دادرسی، نمی‌تواند وجود داشته باشد - زیرا هر رفتاری که به نظر دولت و عاملان آن، تهدیدی در برابر منافع جامعه که همان دولت است باشد، قابل مجازات است و کیفر و دادرسی هم به تناسب اوضاع و احوال، به شکل خودسرانه و بی قید و شرط در اختیار دولت قرار دارند؛ تفکیک قوا بی‌معناست - زیرا قانون و قانون‌گذار همان دولتند و ابزارهایی هستند در دست او - و اصل اباحه و اصل آزادی اراده، بی‌اعتبارند - زیرا جرم، رفتار خلاف اراده‌ی دولت است.

خ- وجود رهبر:

در دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر، اغلب، یک شخص به عنوان رهبر، جایگاه مهمی دارد و کاریزمای مثبت یا منفی او سبب تمرکز قدرت در دستش و فرمان‌برداری کورکورانه و همراه با نوعی تعبد یا اطاعت از سر ناچاری از سوی شهروندان نسبت به او می‌شود. ناگفته پیداست که وجود چنین جایگاهی برای یک شخص، به اصل آزادی آسیب می‌زند و سبب استبداد خواهد شد و پیامد آن در حوزه‌ی حقوق کیفری ماهوی پدید آمدن عناوین مجرمانه‌ی متعدد و موسع در جهت جرم‌انگاری هر گونه رفتاری است که به‌گونه‌ای تهدید نسبت به این جایگاه به شمار آید. به علاوه، چنین شخصی، دارای اختیارات استثنایی و گسترده و بدون قید و شرط در ایجاد قانون یا تغییر آن، تفسیر قانون، جرم‌انگاری فراقانونی، تأثیر گذاشتن در میزان و چگونگی مجازات‌ها و اجرای آن‌ها، و جرح و تعدیل مقررات دادرسی کیفری به نحو خودسرانه است که همگی، اصول اباحه، برائت و اصل قانونی بودن را در تمام ابعاد سه‌گانه‌اش بی‌اعتبار می‌کنند.

علاوه بر ویژگی‌هایی که در این فهرست برای هر دو شکل دولت اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر بر شمردیم، دو ویژگی اختصاصی نیز برای شکل اخیر اقتدارگرایی فراگیر لحاظ می‌شود که به نوعی، فارق این شکل از دولت‌های اقتدارگراست. این دو ویژگی اختصاصی عبارتند از نخست وجود ایدئولوژی دولتی و نقش قاطع و تعیین‌کننده و بلامنازع آن در همه‌ی شؤون حیات فردی و اجتماعی و دیگر این‌که به اعتبار بر آمدن مشروعیت دولت از قدرت و تمرکز آن در دست یک شخص یا گروه و مستحیل شدن جامعه و قانون در حکومت و همچنین به اعتبار قوت و یکه‌سالاری ایدئولوژی یادشده، دولت، این ایدئولوژی را در تمام ابعاد سیاست، امور اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی زندگی شخصی و امور بسیار خصوصی شهروندان اعمال و بر اساس آن ریز و درشت امور زندگی افراد تعیین تکلیف می‌کند. به دیگر سخن، دولت در همه‌ی امور مداخله می‌کند و هر گونه مخالفت و مقاومت را با اشکال گوناگون خشونت و از جمله با کیفر افسارگسیخته که یکی از مصادیق خشونت رسمی و دولتی است، سرکوب می‌سازد. وجود این ایدئولوژی و یکه‌سالاری دولت در تحمیل آن در کنار مداخله‌ی دولت در همه‌ی ابعاد زندگی افراد، طبعاً سبب پدید آمدن جرم‌انگاری‌های افراطی و بی‌مهاری و در نتیجه تورم کیفری، سستی اصل آزادی و بی‌اعتباری اصل قانونی بودن جرم و مجازات و دادرسی کیفری خواهد بود.

آن‌چه در این بند بدان پرداختیم، توصیف دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر با تمرکز بر پیامدهای قابل‌تصور این دو نظام سیاسی در حوزه‌ی حقوق کیفری ماهوی و شکلی بود؛ در بند بعدی، مدل سیاست جنایی هر یک از این دولت‌ها را مرور خواهیم کرد تا بستری برای تحلیل ارتباط این مدل‌ها با مبانی نظری خاستگاه حق کیفر فراهم آید.

۱.۲. مدل‌های سیاست جنایی دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرای فراگیر

در مقدمه، به هنگام مرور تجزیه و تحلیل مبتنی بر ساختار سیاست جنایی، مؤلفه‌های چهارگانه‌ی ساختار سیاست جنایی - جرم، انحراف (در کنار هم پدیده‌ی جنایی)، دولت و جامعه‌ی مدنی - را شناختیم و دانستیم که بر اساس این مؤلفه‌ها و روابط قابل‌تصور میان‌شان، مدل‌های گوناگون شکل می‌گیرند که دو مدل سیاست جنایی دولت اقتدارگرا و دولت اقتدارگرای فراگیر از جمله مدل‌های دولتی هستند که در چارچوب این پژوهش می‌گنجد. اینک به کوتاهی، ساختار این دو مدل را بر اساس خصائص این دو شکل از حکومت، به تفکیک می‌بینیم.

۱.۲.۱. مدل دولت اقتدارگرا:

در این مدل، دولت به تنهایی، به پدیده‌ی جنایی پاسخ می‌دهد و اگرچه جرم از انحراف جداست، اما خود دولت با هر دو قسم پدیده‌ی جنایی برخورد می‌کند؛ زیرا برای دولت مهم است که هر رفتاری را که برای امنیتش خطر ایجاد کند، مهار کند و نمی‌خواهد مهار رفتارهای خطرناک را حتی اگر جرم نباشد و در حد کژروی باشد، به جامعه‌ی مدنی بسپارد. چنین دولتی، اصل قانونی بودن جرم را به معنای حقیقی نمی‌پذیرد و قیاس را در امور جزایی روا می‌داند و مشارکت دادن جامعه در مهار پدیده‌ی جنایی را به سرکوبی مخالفان سیاسی فرو می‌کاهد (Najafi Aabrandabadi, 2019: 51-52).

الگویی که لازرژ برای این مدل، ارائه می‌دهد، چنین است:

جرم-پاسخ دولتی +

جرم-پاسخ جامعه‌ی مدنی -

انحراف-پاسخ دولتی +

انحراف-پاسخ جامعه‌ی مدنی - (Lazerges, 2021: 101).

۱.۲.۲. مدل دولت اقتدارگرای فراگیر

در این مدل، دولت، جرم و انحراف را ادغام می‌کند تا دستش برای مقابله‌ی با هر گونه رفتار ناسازگار یا متفاوت با ارزش‌های مطلوبش بازتر باشد. در نتیجه، این مدل سیاست جنایی، انقباضی است؛ دولت، مقید به اصل قانونی بودن و هیچ قانونی نیست؛ قیاس رواست و مشارکت جامعه‌ی مدنی تنها برای همکاری با دولت در سرکوب و دست‌گیری افرادی است که تهدیدی برای دولت باشند (Najafi Aabrandabadi, 2019: 52-53).

الگویی که این مدل با آن تبیین می‌شود، چنین است:

جرم/انحراف-پاسخ دولتی +

جرم/انحراف-پاسخ جامعه‌ی مدنی - (Lazerges, 2021: 103).

۱.۳. نشانه‌های مبانی نظری خاستگاه حق کیفر در مدل‌های سیاست جنایی دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرای فراگیر

در مقدمه دیدیم که مبانی نظری خاستگاه حق کیفر، در دو دسته‌ی کلان جای می‌گیرند: نخست، اندیشه‌های استوار بر حقوق طبیعی و دوم، اندیشه‌های اثبات‌گرایانه‌ی حقوقی که حق دولت بر کیفر را مبتنی بر نظریه‌ی قرارداد اجتماعی می‌دانند. با نگاهی به توصیف کلی این دولت‌ها و با در نظر گرفتن ویژگی‌هایشان و هم‌چنین با مرور مدل‌های سیاست جنایی این دو شکل از دولت می‌توان دریافت که پیوندی میان سیاست جنایی آن‌ها با نظریات اثبات‌گرایانه‌ی ناظر به خاستگاه حق کیفر قابل‌تصور نیست. چنین دولت‌هایی، آشکارا خود را فرا قانون می‌دانند و به گونه‌ی فراقانونی امور را اداره می‌کنند. بنابراین، در قلمرو حاکمیتشان، انتخابات آزاد، لیبرالیسم، اصل ضرر، حاکمیت قانون، مردم‌سالاری و ارزش آراء اکثریت، و در حوزه‌ی خاص حقوق کیفری و سیاست جنایی، اصولی حقوقی نظیر اصل قانونی بودن جرم، مجازات و دادرسی، و اصل برائت بی‌معناست و «مصالح و منافع حاکمیت و استمرار

نظام سیاسی «نسبت به «حقوق، آزادی‌ها، مصالح فردی و کرامت انسانی شهروندان»، در اولویت گفتمان سیاست جنایی قرار دارد» (Najafi Abrandabadi, 2022: 1088). در حالی که در اندیشه‌ی اثبات‌گرایان حقوقی، آزادی، ارزش مرجع، و قانون، تنها سرچشمه‌ی قدرت است و لیبرالیسم، مردم‌سالاری و حکومت قانون از اندیشه‌ی آنان جدایی‌ناپذیر است.

دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر، اصل قانونی بودن را یا آشکارا، یا در عمل نمی‌پذیرند و در نتیجه، به تعریف جرم، مقید نیستند و جرم در حقیقت و به درستی، نمی‌تواند از ارکان مدل سیاست جنایی‌شان باشد. دولت اقتدارگرا، اصل قانونی بودن را نقض می‌کند و مفهوم جرم، پوچ و توخالی است. در دولت اقتدارگرایی فراگیر نیز اصولاً ایدئولوژی حاکم، فراتر از هر قانون و مقرره‌ای است و بنابراین، هر رفتار تهدیدکننده‌ی ایدئولوژی یادشده، جرم‌انگاری شده‌باشد یا نه، با پاسخ دولت روبه‌رو می‌شود. پس جرم، در چنین دولتی معنا ندارد و مرزهای آن با انحراف درمی‌آمیزد و دولت خود را مجاز می‌داند که هم مجرمان و هم منحرفان را، اگر تهدیدی نسبت به منافع و امنیت حاکمیت باشند، با پاسخ‌های کوبنده سرکوب کند. این فرایند تحمیل ایدئولوژی را برخی، «الگوی تولید ارزش» نامیده‌اند و آن را فرایند ایجاد قواعدی رفتاری دانسته‌اند که «پیروی از آن‌ها، شهروندان را به موجوداتی از پیش تسخیرشده بدل می‌کند» (Sadati et al., 2017: 39).

نه دولت‌های اقتدارگرا و نه دولت‌های اقتدارگرایی فراگیر، هیچ‌یک برای مقابله با تهدیدهای معطوف به امنیتشان، منتظر جامعه‌ی مدنی نمی‌مانند و دست یاری به سویش دراز نمی‌کنند و اصولاً به جامعه‌ی مدنی اعتماد ندارند. پس پاسخ‌ها در مدل سیاست جنایی این دولت‌ها همیشه یا اغلب، پاسخ دولتی محض است و جامعه، یا مشارکتی در پاسخ ندارد یا مشارکتش در حد اطلاع‌رسانی خبرچینی و همکاری در دستگیری یا سرکوب افراد خطرناک برای حاکمیت است. در واقع، گرایش دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر نسبت به تحمیل ایدئولوژی خود بر جامعه و شهروندان سبب نهادینه شدن «رویکرد امنیت‌گرایی» و «حقوق کیفری دشمن‌مدار» می‌شود و «سیاست جنایی ترکیبی را در راستای توسعه‌ی تدابیر سلبی با جرم‌انگاری حداکثری، تضمین امنیت سیاسی حاکمیت و مشارکت سرکوبگر جامعه‌ی مدنی احتمالی، عینیت می‌بخشد.» (Darabi, 2021: 61)

پیشتر دیدیم که مدل سیاست جنایی دولت‌های اقتدارگرا با اوصافی که بر شمرده‌ایم، مشتمل بر تفکیک جرم و انحراف، تمرکز بر پاسخ دولتی و به حاشیه راندن جامعه‌ی مدنی در پاسخ‌دهی به پدیده‌ی جنایی است. الگوی مدل مزبور، اقتضا می‌کند که روابط جرم-پاسخ دولتی، و انحراف-پاسخ دولتی، موجود و قوی باشند و روابط جرم-پاسخ جامعه‌ی مدنی و انحراف-پاسخ جامعه‌ی مدنی، مفقود و ضعیف.

همچنین پیشتر با اشاره به تجزیه و تحلیل مبتنی بر سیستم ساختار سیاست جنایی در دولت اقتدارگرایی فراگیر به این نتیجه رسیدیم که چنین دولتی چون تنها ایدئولوژی حاکم را برمی‌تبلد، خود را فرا قانون می‌داند و اصل قانونی بودن را نمی‌پذیرد و بنابراین، جرم و انحراف را جدا نمی‌کند. به‌علاوه، مشارکت جامعه‌ی مدنی در چنین دولتی قابل‌تصور نیست. پس مدل سیاست جنایی آن تنها مشتمل بر دو رابطه است: جرم-پاسخ دولتی، و انحراف-پاسخ دولتی. هیچ یک از این دو الگو، به روشنی، با نظریه‌ی اثبات‌گرایانه‌ی ناظر به خاستگاه حق کیفر که قرارداد اجتماعی را سرچشمه‌ی اختیار دولت در جرم‌انگاری و کیفرگذاری می‌داند، قابل جمع نیست.

از دیگر سو، اندیشه‌ی مبتنی بر حقوق طبیعی، واقعیتی پیشینی یا یک امر مطلق موجود از پیش از تشکیل دولت و قانون‌گذاری را که برخاسته از طبیعت و فطرت انسان و ذات اجتماع است، شرط لازم اعتبار قانون می‌داند. به نظر می‌رسد اگرچه نظریه‌ی حقوق طبیعی، لزوماً -دست‌کم از لحاظ نظری- نباید به شکل‌گیری یک دولت تمامیت‌خواه و فراگیر و استبدادی بینجامد، اما مدل سیاست جنایی دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر با چنین نظریه‌ی بیشتر بر سر آستی می‌نماید. شاید این سخن که حقیقت پیشینی یا قانون طبیعی یا امر مطلق که طبیعیون، آن را شرط لازم هر قانونی می‌دانند، می‌تواند همان ایدئولوژی تحمیل‌شده از سوی دولت اقتدارگرایی فراگیر بر تابعان نظام سیاسی و حقوقی خود باشد، گزاف نباشد؛ چنان که برخی، از بهره‌برداری ایدئولوژیک از آموزه‌های دینی «قرئت اقتدارگرایی فراگیر» دارند (Aghababayi and Khedri Amirian, 2022: 772) (البته این نظر، در مورد خاص آموزه‌های اسلام، مخالفانی هم دارد (Nobahar, 2022: 1056-1057)).

این که نظریه‌ی حقوق طبیعی، اعتبار قانون موضوعه را فراتر از اعتبار قانون‌گذار و برآمده از قانون طبیعی می‌داند، با بی‌اعتباری قانون در دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر و فراقانونی بودن رفتارهای آن‌ها، تمرکز قدرت و یکه‌سالاری دولت، یکی دانستن قانون و دولت، و وجود استبداد و نابودی آزادی یا کاستی آن همساز است و در مقام نتیجه‌گیری از این تحلیل می‌توان گفت که به نظر می‌رسد مدل‌های سیاست جنایی دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرایی فراگیر، بی‌تردید، با نظریات اثبات‌گرایانه‌ی معطوف به خاستگاه حق کیفر پیوندی ندارند و در مقابل، این مدل‌ها با نظریات مبتنی بر حقوق طبیعی، در حوزه‌ی خاستگاه حق کیفر، سازگارتر می‌نمایند- اگرچه لزوماً هر دولتی که نظریه‌ی حقوق طبیعی با ساختار آن سازگار است، اقتدارگرا یا اقتدارگرایی فراگیر نخواهد بود.

۲. سنجش مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی لیبرال با مبانی نظری خاستگاه حق کیفر:

پیشتر، در مقدمه، دیدیم که یکی از مدل‌های دولتی سیاست جنایی، مدل دولت-جامعه‌ی لیبرال است. وقتی در نوشتگان سیاست جنایی از دولت-جامعه‌ی لیبرال سخن می‌گوییم، با تأکید بر جامعه‌ی مدنی، به صورت پیوسته‌ی با دولت و در کنار آن، و با آوردن وصف لیبرال که به هر دو عطف می‌شود و هر دو در پیکری یک‌پارچه، موصوف آن قرار می‌گیرند، در حقیقت واژگان تخصصی سیاست جنایی را به کار می‌گیریم تا به دو رکن از چهار رکن قابل‌تصور برای ساختار سیاست جنایی، دولت و جامعه‌ی مدنی، اشاره کنیم.

در علوم سیاسی، دولت، ساختاری مشتمل بر قدرت است که در سرزمین خاصی که مردم خاصی دارد، بر آن‌ها به شیوه‌ای پایدار سلطه دارد و امور کشور را با برقراری نظم و پاس‌داری از امنیت، اداره می‌کند؛ قدرت دولت در چارچوب مرزهای قلمرو سرزمینی خود، در برابر شهروندان بروز می‌کند و در خارج از مرزها، در برابر سایر دولت‌ها. اگرچه پیشتر دولت را مانند «جانی در تن جامعه و عنصر نظام‌بخش و جهت‌دهنده‌ی به آن» بر می‌شمرده‌اند، اما اندیشمندان کنونی، دولت را تنها بخشی از جامعه و نه تمام آن تلقی می‌کنند که نماینده‌ی اعضای جامعه است و به واسطه‌ی این نمایندگی بر مردم فرمان‌روایی دارد (Ashouri, 2017: 162-164). ملت اما «یک اجتماع انسانی کمابیش همگون است که حس ملیت مشترک دارد و در درون مرزهای تعیین‌شده‌ی یک دولت مستقل زندگی می‌کند» (Ashouri, 2017: 168). بنابراین، آوردن جامعه یا جامعه‌ی مدنی که همان جمعیت یا اجتماع انسانی ساکن مرزهای یک سرزمین است، در کنار دولت، به کاربرد خاص این اصطلاح در نوشتگان تخصصی سیاست جنایی اشاره می‌کند و قرار است معنای خاصی را که نوعی اتحاد یا مشارکت ملت با دولت است، به ذهن متبادر کند. هم‌چنین، آوردن وصف لیبرال، به معنای تأکید بر آزادی‌خواهانه و دموکراتیک بودن نظام سیاسی است.

به نظر می‌رسد که برای جست‌وجوی پیوندی که مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی لیبرال ممکن است با مبانی نظری خاستگاه حق کیفر داشته‌باشد، بهتر است که نخست، اوصاف کلی دولت-جامعه‌ی لیبرال و پیامدهای آن بر حقوق کیفری ماهوی و شکلی بشناسیم، سپس مدل سیاست جنایی قابل‌تصور در آن را مرور کنیم و سرانجام به تحلیل پیوند یادشده بپردازیم. از این رو در این قسمت، در سه بند، به این مطالب خواهیم پرداخت.

۲.۱. اوصاف کلی دولت-جامعه‌ی لیبرال و پیامدهای آن در حقوق کیفری

دانستیم که مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی لیبرال، مدل دولت‌های دارای نظام سیاسی مردم‌سالاری و تابع روش‌ها و سیاست‌ها و اندیشه‌های آزادی‌خواهانه یا لیبرالیستی است. این مدل را از آن رو که در آن، جامعه‌ی مدنی نیز در کنار دولت، نقش پاسخ‌دهی به پدیده‌ی مجرمانه را داراست، مدل دولت-جامعه‌ی مدنی می‌نامند و از آن جا که به قید آزادی‌خواهی مقید است، وصف لیبرال بدان افزوده می‌شود.

در نظام سیاسی دموکراتیک یا مردم‌سالار، قانون‌گذار، اختیار مخالفت با دولت، نظارت بر آن و تصویب قانون در هر حوزه‌ای را دارد و سنجه‌های دیگری مثل انتخابات آزاد و احزاب متکثر، تضمین حقوق و آزادی‌های فردی همانند آزادی بیان، حق دادخواهی و

تجمع، انتخاب آزادانه‌ی دین، شغل و جز آن، بر آورده می‌شوند. (Ashouri, 2017: 157-158). ارزش اساسی در چنین دولتی، آزادی است؛ بنابراین، حق متفاوت بودن در آن محترم است. هم‌چنین لیبرالیسم «مجموعه‌ی روش‌ها و سیاست‌ها و ایدئولوژی‌هایی» است که «هدفشان فراهم کردن آزادی هرچه بیشتر برای فرد است» (Ashouri, 2017: 280).

امروزه لیبرالیسم، بیشتر گرایشی سیاسی است که این اصول بر آن حاکمند: (۱) ارزشمندی آزادی بیان؛ (۲) باور به سودمندی آزادی اندیشه برای فرد و جامعه و (۳) تقویت نهادهای اجتماعی و سیاست‌های حامی آزادی اندیشه و بیان» (Ashouri, 2017: 280).

اگر مؤلفه‌های لیبرالیسم -فردگرایی، آزادی و مدارا- اوصاف مردم‌سالاری، و اصول حاکم بر لیبرالیسم را در ساحت حقوق کیفری بسنجیم، تأثیر آن‌ها را هم بر مشروعیت کیفر و هم بر جرم‌انگاری و کیفرگذاری می‌بینیم (Rostami, 2020: 210). در عین حال، از آن رو که «لیبرالیسم، قانون را نه محدودیت بر فرد، بلکه تضمین ضروری آزادی‌های مدنی و حقوق فردی می‌داند» (Azizi et al., 2022: 178)، گاهی به منظور فراهم کردن بستری برای برخورداری بیشتر افراد از آزادی‌های فردی، دولت به‌ناچار در زندگی اجتماعی مداخله می‌کند (Aghababayi, 2010: 4) و این مداخله شاید رنگ کیفری داشته‌باشد و به شکل جرم‌انگاری، در چارچوب اصول حاکم بر لیبرالیسم، محقق می‌شود. هم‌چنین برخی پیامد تمرکز لیبرالیسم بر آزادی و فردگرایی را اصل کرامت انسان و در نتیجه انسانی بودن کیفرها دانسته‌اند (Azizi et al., 2022: 179) و باور دارند که لازمه‌ی پای‌بندی به این اصل از سویی کمینه‌گرایی کیفری -در مرحله‌ی جرم‌انگاری- و از سوی دیگر، بیشینه‌گرایی توسل به مجازات‌های عادلانه -در مرحله‌ی کیفرگذاری- است (Azizi et al., 2022: 183).

می‌توان اوصاف نظام سیاسی دموکراتیک در یک دولت لیبرال و پیامدهای حقوقی آن را با تمرکز بر حقوق و آزادی‌های اساسی شهروندان و حقوق کیفری ماهوی و شکلی در چنین فهرستی گنجانند:

الف- آزادی: پایه‌ی لیبرالیسم، شناسایی اصل آزادی اراده است و آزادی، ارزش اساسی در یک نظام سیاسی لیبرال است. لیبرالیسم، آزادی‌های فردی از جمله آزادی اندیشه، آزادی بیان، آزادی در رفتارهای خصوصی و سبک زندگی، آزادی در انتخاب شغل، دین، گرایش سیاسی، و حقوق فردی از جمله حق اعتراض، حق تجمع و حق دادخواهی در دادگاه‌ها و مراجع صالح را به رسمیت می‌شناسد. نتیجه‌ی شناسایی حقوق و آزادی‌های فردی و به رسمیت شناختن ارزش آن‌ها، در حقوق کیفری، در درجه‌ی نخست آن است که دولت و قانون‌گذار، اصل آزادی رفتارها یا به تعبیر اصولیین، اصل اباحه- را می‌پذیرند؛ یعنی اصل را بر روایی رفتارها می‌گذارند و جرم‌انگاری، امری استثنایی به شمار می‌رود. بنابراین، عناوین مجرمانه کم‌شمارند و بایستی مبانی و اصول دقیقی برای جرم‌انگاری تعریف کرد و بدان‌ها پای‌بند بود.

ب- فردگرایی: در کنار آزادی، مؤلفه‌ی دیگر نظام سیاسی لیبرال، فردگرایی است. پای‌بندی به فردگرایی و شناسایی ارزش برای آن سبب می‌شود که کرامت انسانی، آزادی‌های فردی و حق متفاوت بودن، در قانون‌گذاری کیفری لحاظ شود. بنابراین، قوانین کیفری ماهوی، از سویی حاوی مقرراتی با هدف حمایت از این ارزش‌های فردگرایانه و تضمین حقوق و آزادی‌های فردی هستند و از سوی دیگر، نباید عناوین مجرمانه‌ای را در بر داشته‌باشند که به ارزش‌های یادشده آسیب بزند و حقوق و آزادی‌های فردی را سلب یا محدود کند. هم‌چنین آیین دادرسی کیفری، با پای‌بندی به ارزش‌های فردگرایانه، بر پایه‌ی اصل براءت بنا شده‌است و در بر دارنده‌ی مقررات روشن و قاطعی برای تأمین دادرسی عادلانه و برابری سلاح‌هاست که آزادی متهم و حقوق دفاعی او را تضمین می‌کنند و به بهای زیر پا گذاشتن این حقوق، در پی تأمین امنیت نیستند. به عبارت دیگر، در یک نظام حقوقی لیبرال، حقوق و آزادی‌های فردی، قربانی دفاع از جامعه نخواهند شد.

پ- تفکیک قوا: از آن رو که در دولت لیبرال، ارزش اساسی، آزادی‌است، تمرکز قدرت و استبداد بر تافته نمی‌شوند و یکی از ابزارهای عمده‌ی پرهیز از آن‌ها تفکیک قوا از یک‌دیگر است. بدین ترتیب، در یک نظام سیاسی لیبرال، قانون‌گذار، استقلال دارد و با رعایت اصول آزادی، فردگرایی و رواداری، قوانین کیفری را وضع می‌کند.

ت- احزاب متعدد: ابزار دیگر برای پرهیز از تمرکز قدرت و استبداد، تحمل آراء گوناگون و روا داشتن فعالیت احزاب متعدد و متکثر است. به علاوه، مؤلفه‌ی دیگر لیبرالیسم یعنی مدارا و رواداری نیز وجود احزاب متعدد و فعالیت آزادانه‌ی آن‌ها را اقتضا می‌کند. فعالیت احزاب متکثر، سبب می‌شود که اندیشه‌های گوناگون در قانون‌گذاری کیفری راه بیابند و چهره‌های متفاوتی از جامعه‌ی مدنی، در قوانین منعکس شوند و این امر، با مؤلفه‌ی دیگر لیبرالیسم یا فردگرایی، سازگار است.

ث- انتخابات آزاد: بدون انتخابات آزاد و صحیح، پاس‌داری از آزادی و آثار آن ممکن نیست. انتخابات آزاد، سبب می‌شود که هر آن‌چه پیشتر در مورد دولت لیبرال گفته‌شد، در بستری منطقی و عقلانی قابل اجرا باشد و همچنین، آزادی، فردگرایی و رواداری، در قوانین کیفری بازتاب پیدا کنند.

ج- حاکمیت قانون: در یک جامعه‌ی دموکراتیک که نظام سیاسی لیبرال آن را اداره می‌کند، قانون، جایگاه ویژه‌ای دارد. ناگفته پیداست که منبع قانون، قدرت متمرکز نیست. همگان در برابر قانون برابرند و جرم‌انگاری، کیفرگذاری و دادرسی کیفری، همه در چارچوب قانون، انجام می‌شوند. پای‌بندی به اصل قانونی بودن جرم، مجازات و دادرسی کیفری و اصل برائت، پیامد جایگاه ویژه و بنیادین قانون در نظام سیاسی لیبرال است.

این اوصاف کلی، علاوه بر پیامدهایی که در حقوق کیفری و سیاست جنایی یک دولت لیبرال دارد، سبب شکل‌گیری مدل خاصی از سیاست جنایی می‌شود که در بند بعدی آن را خواهیم دید.

۲.۲. مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی لیبرال

با در نظر داشتن مؤلفه‌های لیبرالیسم و توجه به اوصاف اساسی دولت-جامعه‌ی لیبرال از سویی و هم‌چنین با به یاد آوردن اجزاء بالقوه‌ی ساختار سیاست جنایی -جرم و انحراف (پدیده‌ی جنایی)، دولت و جامعه‌ی مدنی -می‌توانیم مدل خاصی را برای دولت جامعه‌ی لیبرال تصور کنیم. در مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی لیبرال، جرم و انحراف از یک‌دیگر جدا هستند -چون اعتبار مفهوم قانون و اصل قانونی بودن جرم، اقتضا می‌کند که جرم‌انگاری تنها از سوی قانون‌گذار دارای صلاحیت، انجام شود و از انحراف که رفتار ناسازگار با هنجارهای اجتماع است، جدا به‌شمار آید. به علاوه، به اعتبار اصل قانونی بودن مجازات، جرم، تنها پاسخ دولتی دریافت می‌کند و در مقابل، انحراف، پاسخ جامعه‌ی مدنی را دریافت می‌کند و دولت -به اعتبار اصل آزادی یا اباحه و به‌خاطر ارزش فردگرایی و مدارا در لیبرالیسم، اصولاً وارد مقوله‌ی انحراف اجتماعی نمی‌شود؛ هر چند شاید گاهی، به خاطر مصلحت و نفع اجتماعی، پاسخ دادن به جرم، از سوی دولت بر دوش جامعه گذاشته‌شود - مثلاً در اجرای کیفر خدمات عمومی رایگان یا در فرایند میانجی‌گری. چنین مدلی، مدل مردم‌سالارانه است که در چارچوب تعامل دولت و جامعه‌ی مدنی در پاسخ به پدیده‌ی جنایی قابل تصور است (Najafi Abrandabadi, 2019: 51). الگوی این مدل چنین تنظیم می‌شود:

جرم-پاسخ دولتی +

جرم-پاسخ جامعه‌ی مدنی -

انحراف-پاسخ دولتی -

انحراف-پاسخ جامعه‌ی مدنی + (Lazerges, 2020: 105).

اینک با مرور این مدل، آن را در برابر مبانی نظری خاستگاه حق کیفر می‌گذاریم تا پیوند احتمالی میانشان را جست‌وجو کنیم.

۲.۳. نشانه‌های مبانی نظری خاستگاه حق کیفر در مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی لیبرال

به یاد داریم که مبانی نظری خاستگاه حق کیفر برای دولت، در دو دسته‌ی کلان، یعنی نظریات مبتنی بر حقوق طبیعی و نظریات اثبات‌گرایانه‌ی استوار بر قرارداد اجتماعی جای می‌گیرند. آن‌چه در نگاه نخست به نظر می‌رسد این است که سنجه‌های دولت مردم‌سالار و نظام سیاسی لیبرال، در نظریه‌ی اثبات‌گرایانه‌ی کیفر جایگاه مهمی دارند. پیشتر در الگوی مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی مدنی لیبرال دیدیم که روابط برآمده از ساختار آن، عبارتند از جرم-پاسخ دولتی؛ انحراف-پاسخ جامعه‌ی مدنی؛ و روابط

مفقود یا ضعیف در این مدل، انحراف-پاسخ دولتی و جرم-پاسخ جامعه‌ی مدنی هستند. با نگاهی به سنجه‌های مردم‌سالاری و آزادی‌خواهی می‌توانیم مدل دولت-جامعه‌ی مدنی لیبرال را با دولت مردم‌سالار و نظریه‌ی اثبات‌گرایی حقوقی پیرامون حق کیفر سازگار و حتی برآمده از آن بدانیم. در ادامه، سازگاری ساختار این مدل و روابط برخاسته از چینش خاص ارکان آن را با نظریه‌ی قرارداد اجتماعی می‌سنجیم.

رابطه‌ی جرم-پاسخ دولتی، نتیجه‌ی اصل قانونی بودن جرم و مجازات است که از پای‌بندی به حاکمیت قانون، مردم‌سالاری، لیبرالیسم و اصل آزادی بر می‌آید. در یک دولت لیبرال و مردم‌سالار، منشأ حق دولت نسبت به کیفر، قرارداد اجتماعی است که بر اساس آن تنها قانون‌گذار، اختیار ممنوع کردن شمار محدودی از رفتارها را به اعتبار اصول آزادی و ضرر داراست. نظریه‌ی اثبات‌گرایی حقوقی، همه‌ی این نتایج را توصیه می‌کند. در مقابل، همین سنجه‌ها، جامعه‌ی مدنی را از ورود به قلمرو انحصاری دولت -یعنی جرم‌انگاری، کیفرگذاری و کیفردهی- باز می‌دارند و تنها مشارکت استثنایی آن را در برخی ابعاد سیاست جنایی -مثلاً فرایند سازش و ترمیم- روا می‌دانند؛ بنابراین، رابطه‌ی جرم-پاسخ جامعه‌ی مدنی در چنین مدلی مفقود یا کم‌رنگ است و تنها به‌عنوان بخش فرعی و کوچکی از پیکره‌ی پاسخ دولتی دیده می‌شود، نه در موازاتش و مستقل از آن.

در چنین نظامی، رابطه‌ی انحراف-پاسخ دولتی نیز مفقود است؛ زیرا آزادی، ارزش مرجع در لیبرالیسم است و اصل ضرر، دولت را جز در مورد رفتارهایی که به علت تهدید ارزش‌های اساسی جامعه، جرم‌انگاری شده‌باشند، از مداخله در رفتارهای شهروندان باز می‌دارد؛ حتی اگر رفتارهای مورد بحث، خلاف هنجارهای اجتماعی باشند. به‌علاوه، فردگرایی و مدارا سبب می‌شوند که حق متفاوت بودن برای شهروندان شناخته‌شود و دولت، تا جایی که رفتاری ارزش‌های اساسی جامعه را تهدید نکند، به قلمرو گسترده‌ی رفتارهای خلاف هنجارهای اجتماع وارد نشود. پاسخ به چنین رفتارهایی، تنها بر دوش جامعه‌ی مدنی است.

نظریه‌ی قرارداد اجتماعی بر مفهوم قانون در برداشت اثبات‌گرایانه استوار است که آن را مقرردهی ساخته و پرداخته‌ی مرجع صالح قانون‌گذاری به شمار می‌آورد، نه مقتضای امری استعلایی بر تارک نظام حقوقی، که برتر و فراتر از قانون‌گذار و مقدم بر اختیار قانون‌گذاری او باشد و چارچوب، بستر و مهم‌تر از همه سرچشمه‌ی مشروعیت قانون‌گذاری تلقی شود. استواری نظریه‌ی قرارداد اجتماعی بر چنین مفهومی از قانون، سبب می‌شود که بنیان لیبرالیسم و مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی لیبرال، در ماهیت و سرشت و اوصاف اساسی خود به این نظریه نزدیک و با آن سازگار و حتی برآمده از بستر آن باشد.

مدل دولت-جامعه‌ی لیبرال، به روشنی با محتوای نظریه‌ی اثبات‌گرایی حقوقی نسبت به کیفر، سازگار است؛ اما در مورد نسبت آن با نظریه‌ی حقوق طبیعی چه می‌توان گفت؟ از یک سو، اگرچه ابتناء یک نظام سیاسی و حقوقی بر نظریه‌ی حقوق طبیعی لزوماً آزادی و مردم‌سالاری را از بین نمی‌برد، اما در عین حال، تقید این نظریه به یک قانون طبیعی پیشینی، به صورت بالقوه، می‌تواند حق متفاوت بودن، آزادی‌خواهی و نتیجه‌ی آن یعنی اصل ضرر، اطلاق مرجعیت قانون و استواری نظام حقوقی بر قرارداد اجتماعی و خلوص مردم‌سالاری و مراجعه‌ی به آراء عموم را مخدوش کند؛ چون حتی در کمینه‌ترین حد تقید به قانون طبیعی برتر، مردم‌سالاری و آزادی‌خواهی، به بند کشیده می‌شود. بر این اساس، درباره‌ی سازگاری تام این مدل با این بعد از نظریه‌ی حقوق طبیعی -یعنی پای‌بندی به امر استعلایی یا قانون طبیعی و تلقی خاص مکتب حقوق طبیعی از چیستی قانون- تردید وجود دارد.

از سوی دیگر اگر تاریخچه‌ی شکل‌گیری نظریه‌ی حقوق طبیعی را بکاوییم، هم در قرائت‌های پیشین و هم در قرائت‌های امروزی، نشانه‌هایی از توجه و تقید اندیشمندان این نظریه به اموری می‌بینیم که از جمله ارزش‌های اساسی در لیبرالیسم هستند. برای مثال، آزادی، اگرچه از مؤلفه‌های لیبرالیسم و اساسی‌ترین ارزش آن است، اما در کنار برابری و استقلال، از جمله اموری است که بنا بر نظریه‌ی حقوق طبیعی، ضرورت آن در قوانین طبیعی که فراتر از قوانین موضوعه هستند، آمده‌است. هم‌چنین فردگرایی نیز که مؤلفه‌ی لیبرالیسم است، مبنای پیدایش نظریه‌ی حقوق طبیعی به شمار می‌رود و بر اساس همین فردگرایی است که بدهات عقلی آزادی و برابری در نظریه‌ی حقوق طبیعی پذیرفته می‌شود (Ashouri, 2017: 139). بر همین اساس، جان‌گری^۱، این امر را که انسان‌ها می‌توانند «ادعاهای معتبر و ارزشمندی در باب عدالت علیه یک‌دیگر، اجتماع و دولت مطرح سازند»، یک «حقیقت اخلاقی

بنیادین» می‌داند و حقوق اخلاقی انسان‌ها و یا حقوق طبیعی‌ای که صرفاً به «عنوان گونه‌ی خاصی از مخلوقات» آن را دارا هستند، مبنای ادعای انسان‌ها نسبت به ارزش‌هایی از قبیل آزادی و برابری می‌شمارد (Gray, 2016: 80). بنابراین، می‌توان ریشه‌های مشترکی را میان حقوق طبیعی و لیبرالیسم یافت که در طول تاریخ وجود داشته و پای‌دار مانده‌اند. و سرانجام در پاسخ به پرسش از بازتاب اندیشه‌ی حقوق طبیعی در مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی لیبرال، می‌توان ادعا کرد که گرچه نظریه‌ی حقوق طبیعی از حیث چیستی قانون و منشأ آن -و در نتیجه از حیث پذیرش یک قانون طبیعی و مرجع اخلاقی و امر استعلایی به عنوان خاستگاه حق کیفر- در برابر اثبات‌گرایی حقوقی قرار می‌گیرد، اما از آن‌جا که ارزش‌های مشترکی وجود دارند که مورد پذیرش هر دو دسته‌ی این اندیشه‌ها هستند و از آن‌جا که نظریاتی که در چارچوب این اندیشه‌ها شکل گرفته‌اند، ریشه‌های مشترکی دارند و چنان‌که گفته شد، مدل سیاست جنایی یادشده، از لحاظ نظری برآمده از لیبرالیسم است، بنابراین تا اندازه‌ای بازتاب نظریه‌ی حقوق طبیعی را نیز می‌توان در این مدل باز یافت. به دیگر سخن، به نظر می‌رسد که هر چند مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی لیبرال آشکارا و به راستی با مبانی نظری خاستگاه حق کیفر در اندیشه‌ی اثبات‌گرایی حقوقی سازگاری دارد، اما یافتن ریشه‌های منتسب به حقوق طبیعی در ارزش‌های لیبرالیستی مؤثر در این مدل، جدای از و فراتر از جدال نظریات مبتنی بر اثبات‌گرایی حقوقی و حقوق طبیعی پیرامون این امر است که قانون بودن هنجاری خاص در نظامی معین، از شایستگی یا ناشایستگی آن هنجار جدا باشد یا نباشد (Bix, 2014: 56).

نتیجه‌گیری

هر یک از مدل‌های دولتی سیاست جنایی، نسبت‌های یکسانی با اندیشه‌های مربوط به خاستگاه حق کیفر ندارند. در دو مدل سیاست جنایی دولت‌های اقتدارگرا و دولت‌های اقتدارگرای فراگیر، نمی‌توان هیچ‌گونه تجانس و حتی ارتباطی با اثبات‌گرایی حقوقی یافت و در مقابل، پیوند مدل‌های سیاست جنایی این دو با نظریه‌ی حقوق طبیعی، به روشنی دیده می‌شود؛ زیرا پیامدهای اساسی نگاه اثبات‌گرایانه به مقوله‌ی قانون، قانون جزایی و حق کیفر، عبارتند از مردم‌سالاری، حاکمیت قانون، آزادی خواهی، حق متفاوت بودن و اصل قانونی بودن جرم و مجازات که هیچ‌یک در مدل‌های سیاست جنایی دولت‌های اقتدارگرا و اقتدارگرای فراگیر نمی‌گنجد. در مقابل، می‌توان نوعی سازگاری را میان تقید نظریات حقوق طبیعی به امر مطلق یا قانون طبیعی به عنوان شرط ایجاد الزام، با اصرار دولت‌های یادشده بر ایدئولوژی حاکم و تحمیل آن بر شهروندان و پای‌بندی به آن در همه‌ی ابعاد قانون‌گذاری یافت.

همچنین تجانس مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی لیبرال، با سنجه‌های نظریه‌ی اثبات‌گرایی حقوقی پیرامون خاستگاه حق کیفر، مانند حاکمیت قانون، آزادی، آزادی خواهی، مردم‌سالاری، انتخابات آزاد، تکثر آراء و احزاب، حق متفاوت بودن و تضمین حقوق و آزادی‌های فردی آشکار است و چنین می‌نماید که این مدل، به روشنی تمام، سازگار با اثبات‌گرایی حقوقی و حتی به نوعی، پیامد آن است. از سوی دیگر، اگرچه پای‌بندی طبیعیون به یک امر مطلق، با لیبرالیسم و مردم‌سالاری و حاکمیت قانون، سازگاری ندارد و در مواردی آن را کم‌رنگ و مخدوش می‌سازد، اما به واسطه‌ی وجود ارزش‌های مشترکی مانند فردگرایی، آزادی و برابری میان لیبرالیسم و حقوق طبیعی، می‌توان رنگی از این نظریه را نیز در مدل سیاست جنایی دولت-جامعه‌ی لیبرال دید و تقابل حقوق طبیعی و اثبات‌گرایی حقوقی در خصوص نگاه متفاوتشان به چیستی قانون را منصرف از پیوند نسبی میان مدل سیاست جنایی یادشده و ارزش‌های مورد پذیرش نظریه‌ی حقوق طبیعی دانست.

References:

- Aghababayi, Hossein and Khedri Amirian, Amin (2022), "Crime Prevention in Religious Democratic Criminal Policy" in **Dynamic Criminal Law**, Nassrin Mehra and Amirhassann Niazpour (Under the Auspices of), Tehran: Mizan Publication. [In Persian]
- Aghababayi, Hossein (2018), **Domain of Security in Criminal Law**, 3rd edition, Tehran: Institute of Islamic Culture and thought Publication. [In Persian]

- Aghbabayi, Hossein (1999), **Fiqh based and Legal Analysis of Crime of Overthrow**, 3rd edition, Tehran: Institute of Islamic Culture and thought Publication. [In Persian]
- Aghbabayi, Hossein (2010), "Liberalism, Privacy and Patriot Law", **Politics Quarterly, Review of Faculty of Law and Political Sciences**, Vol. 40, Issue 2, pp. 1-17. [In Persian]
- Ashouri, Daryoush (2020), **A Dictionary for Human Sciences**. 9th edition, Tehran: Markaz Publication. [In Persian]
- Ashouri, Daryoush (2017), **Encyclopedia of Politics (Dictionary of Political Terms and Schools)**. 25th edition, Tehran: Morvarid Publication. [In Persian]
- Azizi, Amirmahdi; Mirkhalili, Seyyed Mahmoud and Najafi Abrandabadi, Ali Hossein (2022), "Dignity-Based Punishment in the Democrat Model of Criminal Policy" **Criminal Law Research (A Biannual Journal)**, Vol. 13, Issue 1, Serial 25, Spring & Summer 2022, pp. 177-214. [In Persian] [DOI:10.22124/jol.2022.19832.2155]
- Bix, Bryan (2014), **A Dictionary of Legal Theory**, translated by Mohammad Rassekh, 2nd edition, Tehran: Ney Publication. [In Persian]
- Borhani, Mohsen (2016), **Ethics and Criminal Law**, 1st edition, Tehran: Institute of Islamic Culture and thought Publication. [In Persian]
- Britannica Encyclopedia (1998) <https://www.britannica.com/topic/authoritarianism>, jan 21, 2023.
- Britannica Encyclopedia, (1998), <https://www.britannica.com/topic/totalitarianism>, jan 21, 2023.
- Darabi, Sahhrdad (2022), "Combinatory Criminal Policy Strategy in Democratic and Totalitarian Models of Criminal Policy", **Criminal Law Resarch (A Biannual Journal)**, vol. 13, Serial 25, pp. 53-74. [In Persian] [DOI:10.22124/jol.2021.19432.2125]
- Delmas-Marty, Mireille (2019), **Major Systems of Criminal Policy**, translated by Ali Hossein Najafi Abrandabadi, 4th edition, Tehran: Mizan Publication. [In Persian]
- Ghari Seyyedfatemi, Seyyed Mohammad and Mashadi, Ali (2009), "Evolutions of Modern Theory of Natural Law", **Legal Research Review**, No. 2, pp.161-182. [In Persian]
- Ghorbannia, Nasser (2004), "Several Versions of Natural Law", **Islamic Law Review**, No. 1, pp. 37-55. [In Persian]
- Gray, John ((2016), **Liberalism**, translated by Seyyed Alireza Beheshti, 2nd editiin, Tehran: Nahid Publication. [In Persian]
- Hampton, Jean (2019), **Political Philosophy**, translated by Khashayar Deihimi, 5th edition, Tehran: Tarh-e-now Publication. [In Persian]
- Hobbes, Thomas (2022), **Leviathan**, translated by Hossein Bashirieh, 17th edition, Tehran: Ney Publication. [In Persian]
- Hosseini, Seyyed Mohammad (2015), **Criminal Ploicy in Islam and in Islamic Republic of Iran**, 4th edition, Tehran: Samt Publication. [In Persian]
- Imbrisevic, Miroslav Andrija (2013), "**Carlo Nino's Consensual Theory of Punishment**", PhD. Thesis, Heythrop College, University of London.
- Kant, Immanuel (2016), **Philosophy of Law**, translated by Manouchehr Sanei Darehbidi, 4th edition, Tehran: Naghsh o Negar Publication. [In Persian]
- Kelly, John Maurice (2021), **A Short History of Western Legal Theory**, translated by Mohammad Rassekh, 3d edition, Tehran: Ney Publication. [In Persian]
- Lacey, Nicola (2002), **State Punishment, Political Principles and Community Values**, New York: Routledge
- Lazerges, Christine (2021), **An Introduction to Criminal Policy**, translated by Ali Hossein Najafi Abrandabadi, 9th edition, Tehran: Mizan Publication. [In Persian]
- Levasseur, Georges (1992), "Criminal Policy", translated by Ali Hossein Najafi Abrandabady, **Legal Research Quarterly**, 1& 2, pp. 395-436. [In Persian]
- Matravers, Matt (2011), "Political Theory and the Criminal Law", in **Philosophical Foundations of Criminal Law**, RA Duff and Stuart P Green (Editors) (2011), New York: Oxford University Press.

- Mehra, Nassrin and Yekrangi, Mohammad (2012), "Grounds of Exclusive Right of Government to Infliction of Crime", **Legal Research Quarterly**, Vol. 15, Issue 8, Serial 1, pp. 215-244.
- Najafi Abrandabadi, Ali Hossein (2021B), "About the Term: Criminal Policy" (Foreword for 2nd edition), in Lazerges, Christine, **An Introduction to Criminal Policy**, translated by Ali Hossein Najafi Abrandabadi, 9th edition, Tehran: Mizan Publication. [In Persian]
- Najafi Abrandabadi, Ali Hossein (2021A), "From Penal Policy to Criminal Policy" (Foreword for first edition), in Lazerges, Christine, **An Introduction to Criminal Policy**, translated by Ali Hossein Najafi Abrandabadi, 9th edition, Tehran: Mizan Publication. [In Persian]
- Najafi Abrandabadi, Ali Hossein (2022), "Criminal Case Law Including Criminal Policy, in Light of Strategies of Public Policy", in **Dynamic Criminal Law**, Nassrin Mehra and Amirhassan Niazipour (Under the Auspices of) Tehran: Mizan Publication. [In Persian]
- Najafi Abrandabadi, Ali Hossein (2017), "Criminal Policy" in Niazipour, Amirhassann (Under the Auspices of), **Encyclopedia of Economic Criminal Sciences**, Tehran: Mizan Publication. [In Persian]
- Najafi Abrandabadi, Ali Hossein (2019), "Criminal Policy: From Models to Movements" (Translator's Foreword for 2nd edition) in Delmas-Marty, Mireille, **Major Systems of Criminal Policy**, translated by Ali Hossein Najafi Abrandabadi, 4th edition, Tehran: Mizan Publication. [In Persian]
- Nobahar, Rahim (2022), "Evaluating Possibility of Criminal Policy Making in the Light of Islamic Doctrines", in **Dynamic Criminal Law**, Nassrin Mehra and Amirhassan Niazipour (Under the Auspices of), Tehran: Mizan Publications. [In Persian]
- Rostami, Hadi (2020), **Criminal Law and Liberalism**, Tehran: Negah-e-moaasser Publication. [In Persian]
- Rousseau, Jean Jacques (2012), **Social Contract**, translated by Gholamhossein Zirakzadeh, Tehran: Ghaassedak Saba. [In Persian]
- Sadati, Seyyed Mohammad Javad; Najafi Abrandabadi, Ali Hossein and Nobahar, Rahim (2017), "Genealogy of Relation between Punishment and Power in Iranian Legal System", **Criminal Law and Criminology Studies**, Vol. 4, Issue 1, pp. 37-64. [In Persian] [DOI:10.22059/jqlcls.2017.63738]
- Soltanfar, Gholamreza; Shambayati, Houshang and Azmayesh, Ali (2017), "Effect of Ideology in Severity and Leniency of Criminal Law", **Iranian Journal of International and Comparative Law**, 37, pp. 93-144. [In Persian]
- Thorburn, Malcolm (2011), "Criminal Law as Public Law", in **Philosophical Foundations of Criminal Law**, RA Duff and Stuart P Green (Editors) (2011), New York: Oxford University Press.
- Yekrangi, Mohammad (2016), **Political Legitimacy of Punishment**, Tehran: Institute of Islamic Culture and thought Publication. [In Persian]

استناد به این مقاله:

شریعتی‌نیا، حسام و آقابابایی، حسین (۱۴۰۳)، «بازتاب اندیشه‌های کلان پیرامون حق کیفر در مدل‌های سیاست جنایی»،

پژوهشنامه حقوق کیفری، دوره ۱۵، پیاپی ۲۹، صص. ۹۹-۱۱۶. DOI: 10.22124/jol.2023.23738.2365

Copyright:

Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

